

PRZEWODNICZĄCY SEJMIKU
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

MARSZAŁEK
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, 18 lipca 2018 roku

**Panie i Panowie
Starostowie, Burmistrzowie i Wójtowie
Przedstawiciele Samorządów Lokalnych
Przedsiębiorcy i Instytucje
Mieszkańcy Województwa Pomorskiego**

Szanowni Państwo,

Z potrzeby serc i sumień mieszkańców województw pomorskiego i kujawsko-pomorskiego zrodziła się inicjatywa upamiętniająca los zamordowanych mieszkańców ziem pomorskich. Zawiązał się społeczny komitet budowy pomnika ofiar antypolskiej akcji eksterminacyjnej, przeprowadzonej przez Niemców na Pomorzu jesienią 1939 roku. Pomnik stanie w Toruniu na skwerze przy ul. Uniwersyteckiej. W komitecie budowy zasiadają samorządowcy, działacze społeczni, przedstawiciele kościołów i organizacji religijnych, przedstawiciele administracji rządowej oraz reprezentanci organizacji harcerskich i regionalistycznych województw kujawsko-pomorskiego i pomorskiego.

W Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu 3 kwietnia 2018 roku odbyło się pierwsze posiedzenie prezydium komitetu. Budowę obelisku Pamięci Ofiar Zbrodni Pomorskiej 1939 poparty w uchwałach: Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Sejmik Województwa Pomorskiego oraz Rada Miasta Torunia. Ideę wspiera też Instytut Pamięci Narodowej – instytucja, która w myśl znowelizowanych przepisów przejęła kompetencje Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa i sprawuje nadzór merytoryczny nad tą tematyką.

Samorząd województwa pomorskiego, w porozumieniu z Sejmikiem Województwa Kujawsko-Pomorskiego, uznał za swój obowiązek kultywowanie pamięci historycznej wobec ofiar polskiej ludności cywilnej poniesionych w ramach akcji „odpolszczenia” (Entpolonisierung), którą przeprowadzono pod nadzorem SS przez Selbstschutz Westpreussen. Była to organizacja miejscowych Niemców, działających po napaści III Rzeszy na Polskę w 1939 roku. Masowe rozstrzeliwania przeprowadzono w co najmniej

359 miejscowościach w całej Polsce, podzielonej przez okupanta na okręgi. Egzekucje pochłonęły życie 10 000 osób w Okręgu Rzeszy Kraju Warty, 1500 osób w Prowincji Górny Śląsk, 1000 osób w Rejencji Ciechanowskiej oraz 5000 osób w Generalnym Gubernatorstwie. Jednakże do największych liczebnie zbrodni na terenie okupowanej Polski doszło w granicach przedwojennego województwa pomorskiego ze stolicą w Toruniu. W zwirowiskach, lasach i dołach śmierci już w pierwszych tygodniach II wojny światowej hitlerowcy zamordowali około 30 000 obywateli II Rzeczypospolitej, w tym kobiet i dzieci. Dokonana przez Niemców eksterminacja elity ludności polskiej na Pomorzu w 1939 roku nie miała równej pod względem skali i okrucieństwa w innych regionach przedwojennej Rzeczypospolitej. Należy przypomnieć, że wśród ofiar było wiele osób zasłużonych w latach 1918–1920 w działaniach na rzecz powrotu Pomorza do odradzającej się Polski, a potem budowania w regionie instytucji państwowych i samorządowych.

W bieżącym roku obchodzimy jubileusz 100-lecia odzyskania niepodległości przez Polskę. Można zatem przyjąć, że budowa pomnika Ofiar Zbrodni Pomorskiej 1939 roku jest nie tylko upamiętnieniem ofiary poniesionej dla kraju, ale także wyrazem szacunku dla ich zaangażowania w odbudowę Ojczyzny. Samorząd Województwa Pomorskiego z uznaniem podchodzi do tej inicjatywy. Warto podkreślić, że lokalizacja pomnika w Toruniu, przedwojennej stolicy województwa pomorskiego, powinna znaleźć zrozumienie także wśród samorządów i środowisk naukowych współczesnego województwa pomorskiego. Jednym z podstawowych założeń jest skupienie wokół tego projektu jak najszerszej grupy osób, które, poprzez bezpośrednie lub pośrednie zaangażowanie w proces powstawania pomnika, stałyby się kustoszami pamięci o ofiarach zbrodniczej hitlerowskiej Selbstschutz Westpreussen.

Informujemy, że w celu uzyskania środków finansowych na budowę pomnika wystąpiliśmy o wsparcie do szeregu podmiotów publicznych i prywatnych. Pragniemy włączyć w realizację tego przedsięwzięcia jak największą część społeczności lokalnych i odwołujemy się do ich pamięci. Prosimy zatem o przekazanie informacji o podjętej inicjatywie członkom społeczności lokalnych, środowiskom branżowym i jednostkom współpracującym.

Zwracamy się do Państwa z apelem o wsparcie finansowe wspomnianej inicjatywy, jednocześnie informując, że województwo kujawsko-pomorskie przystąpiło do oficjalnie rozpoczętej zbiórki publicznej z przeznaczeniem na budowę pomnika Ofiar Zbrodni

Pomorskiej 1939 w Toruniu. Deklarowana pomoc finansowa pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego powinna następować w formie dotacji celowej.

W przypadku osób fizycznych lub prawnych wsparcia można udzielić, wpłacając środki na konto „budowy pomnika”:

PKO BP S.A. 53 1440 1215 0000 0000 0390 9255

(zwolnione z opłaty przy wpłacie w oddziałach banku oraz agencjach PKO)

Osobą do kontaktu w tej sprawie jest pani Beata Sawińska, dyrektor Gabinetu Marszałka w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, tel. 56 62 18 490, adres poczty elektronicznej: gm.sekretariat@kujawsko-pomorskie.pl.

Odślonięcie pomnika Ofiar Zbrodni Pomorskiej 1939 roku planowane jest na początku października br.

Więcej informacji na temat budowy pomnika można znaleźć także na stronie internetowej: <https://www.kujawsko-pomorskie.pl/informacje-prasowe/32321-pamieci-ofiar-zbrodni-pomorskiej-1939>

W załączeniu proponowana treść upamiętnienia Ofiar Zbrodni Pomorskiej 1939 roku wraz z wykazem miejsc kaźni z terenu obecnego województwa pomorskiego i kujawsko-pomorskiego.

Przewodniczący Sejmiku
Województwa Pomorskiego

Jan Kleinszmidt

Marszałek
Województwa Pomorskiego

Mieczysław Struk

**PAMIĘCI OFIAR
ZBRODNI POMORSKIEJ
1939**

Po napaści III Rzeszy na Polskę 1 września 1939 roku okupant niemiecki przystąpił do akcji „odpolszczania” ziem polskich (*Entpolonisierung*).

Polacy zamieszkujący terytorium bezpośrednio wcielone do III Rzeszy poddani zostali germanizacji i najbrutalniejszym formom terroru.

Od pierwszych dni września 1939 r. Niemcy rozpoczęli masową eksterminację miejscowej ludności, nie oszczędzając kobiet i dzieci.

Ich ofiarą padła również lokalna społeczność żydowska.

Zmierzając do pacyfikacji i wynarodowienia Polaków, niemiecki okupant w pierwszej kolejności skierował agresję wobec inteligencji polskiej. Nauczyciele, duchowieństwo, urzędnicy państwowi, prawnicy, lekarze i ziemianie poddani zostali fizycznej eksterminacji.

Brutalnie potraktowano także robotników i rolników oraz środowiska polskich patriotów czynnie zaangażowanych w odzyskiwanie przez Polskę niepodległości po zaborach i utrwalanie polskości na Pomorzu.

Zbrodnia dokonana przez Niemców jesienią 1939 r. na terenie przedwojennego województwa pomorskiego (z siedzibą w Toruniu), była jedną z pierwszych masowych akcji eksterminacyjnych, które dotknęły polską ludność cywilną w czasie II wojny światowej.

W piaskowniach, lasach i dołach śmierci w ponad 400 pomorskich miejscowościach zamordowano ze szczególną brutalnością ok. 30 tysięcy obywateli przedwojennej Rzeczypospolitej Polskiej.

Głównymi sprawcami ludobójstwa były niemieckie grupy operacyjne Policji i Służby Bezpieczeństwa (*Einsatzgruppen*), oraz członkowie organizacji *Selbstschutz Westpreussen*, w skład której wchodził miejscowi Niemcy – przedwojenni sąsiedzi Polaków. Działali oni pod nadzorem SS.

Pełna liczba ofiar zbrodni pomorskiej 1939 r. jest niemożliwa do ustalenia ze względu na celowe zatarcie śladów. Latem 1944 r. w ramach akcji 1005 Niemcy wrócili do wielu miejsc kaźni z 1939 r. po to, by wydobyć i spalić szczątki pomordowanych wtedy Polaków.

Do dziś wiele ofiar pozostaje anonimowych. Większość ze sprawców uniknęła pociągnięcia do odpowiedzialności karnej za przeprowadzoną eksterminację Narodu Polskiego.

**PAMIĘCI OFIAR
ZBRODNI POMORSKIEJ
1939**

*zmierzono cząstki materii
zważono ciała niebieskie
i tylko w sprawach ludzkich
panoszy się karygodne niedbalstwo
brak ścisłych danych (...)*

*- Nie wiemy
naprawdę nie wiemy*

Pan Cogito odrzuca sensowne wyjaśnienie

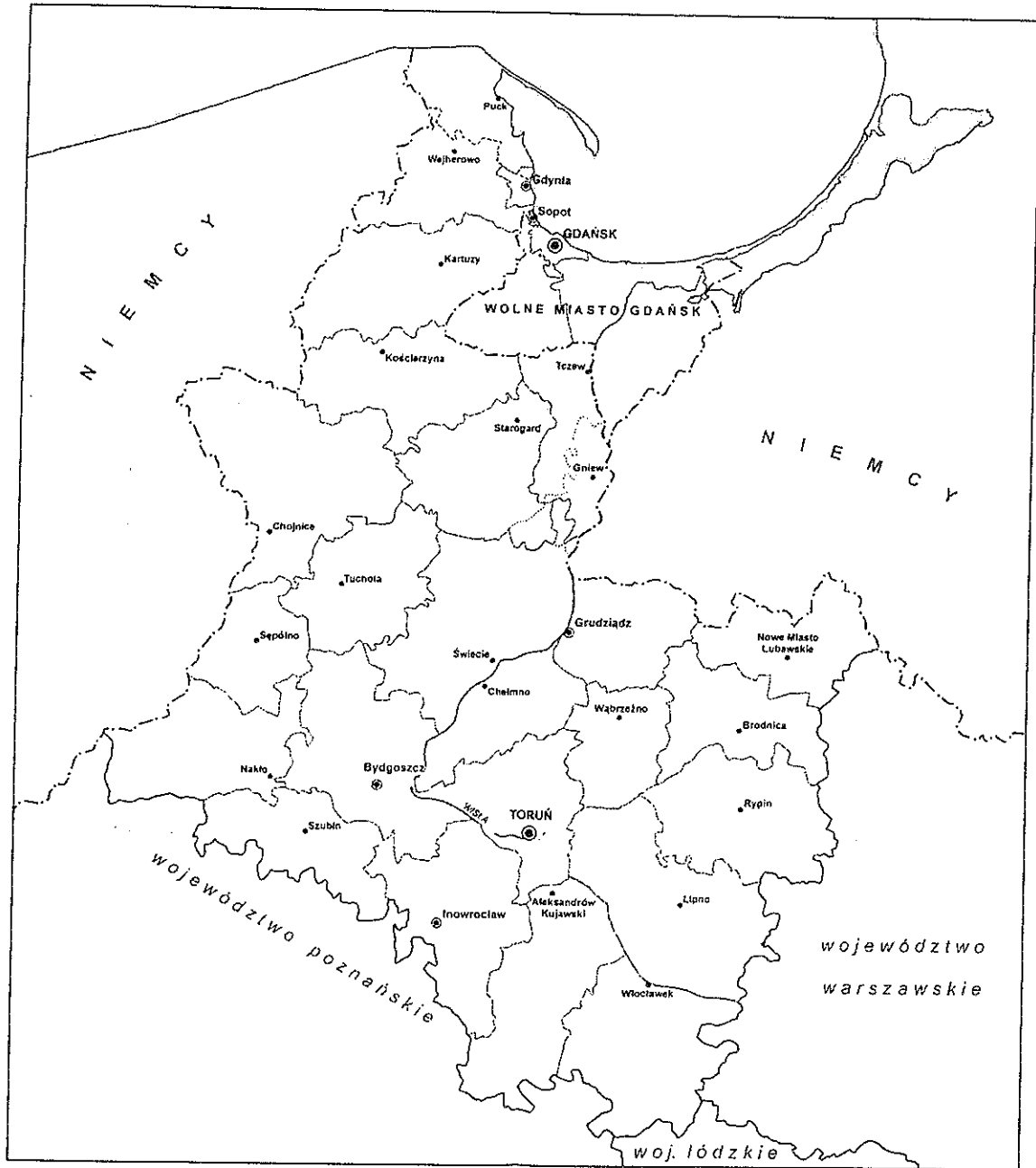
*że było to dawno
wiatr przemieszał popioły
krew spłynęła do morza (...)*

*jesteśmy mimo wszystko
stróżami naszych braci (...)*

*musimy zatem wiedzieć
policzyć dokładnie
zawołać po imieniu
opatrzyć na drogę*

Zbigniew Herbert „Pan Cogito o potrzebie ścisłości”
(fragmenty)

PAMIĘCI OFIAR
ZBRODNI POMORSKIEJ
1939

Miejsca kaźni obywateli II Rzeczypospolitej z 1939 r. na terenie przedwojennego województwa pomorskiego.

Adamowo	Borówno
Aleksandrowo	Borzechowo
Ameryka	Bratian
Bachorce	Brodnica
Bachotek-Brzezinki	Brudzawki
Bagno	Brudzawy
Balczewo	Brzeźno
Banino	Brzoza (gm. Nowa Wieś Wielka)
Barbarka	Buk Góralski
Barcin	Bursztynowo
Bartlewo	Buszkowo
Bączek	Buśnia
Bągart	Bydgoszcz
Biała (gm. Tuchola)	Byszewo
Biała (gm. Wejherowo)	Chełmża
Białe Błota	Chlewiska
Białobłoty	Chojnice
Białochowo	Chróstowo
Biały Bór	Ciechocinek
Bielczyny	Ciecholewy
Bieszkowice	Cierpice
Bietowo (gm. Lubichowo)	Ciężkowo
Błędowo	Czarna Woda
Bobowo	Czarnowo
Boguszewo	Czarnylas
Bojanowo	Czernikowo
Bolszewo	Dąblin
Borkowo	Dąbrowa
Borowo	Dąbrowa Biskupia

Dąbrowa Chełmińska	Górki Dąbskie
Dąbrówka	Górna Grupa
Dąbrówka Królewska	Górsk
Dąbrówka Kujawska	Grabowo Kościerskie
Dąbrówka Słupska	Grochol
Dębogóra	Gromadno
Dębowa Góra	Gruczno
Dębowa Łąka	Grudziądz
Dobrcz	Grzmiąca
Dobromierz	Grzybowski Młyn
Domatowo	Horniki Dolne
Dorposz Szlachecki	Inowrocław
Dworzakowo	Iwickowo
Dworzysko	Jabłonowo Pomorskie
Dziewa	Jabłowo
Dźwierzchno	Jacewo
Egiertowo	Januszkowo Kujawskie
Fordon	Jarcewo
Gawroniec	Jaroszewy
Gdynia	Jastrzębie
Glinno Wielkie	Jedwabna – Pińczata
Gniewkowo	Jordanowo
Godzięba	Józefkowo (gm. Kcynia)
Gołębiewko	Józefkowo (gm. Płużnica)
Gołębiewo	Józefowo
Goręczyno	Kaliska
Gorzeń	Karczemka
Gorzędziej	Karczemki
Gorzuchowo	Karnkowo
Gostomie	Karolewo (gm. Więcbork)
Gostycyn	Karpno
Gościno	Kartuzy
Górka Klasztorna	Kcynia

Kiełpino	Leśna Jania
Kierwałd	Leśniewo
Kijaszkowo	Leźno
Kitnówko	Liniewo
Klamry	Linowo
Kleparz	Lińsk
Kobylarnia	Lipinki Szlacheckie
Kobyle	Lipno
Kobysewo	Lipusz
Kocewko	Lisewo
Kokoszkowy	Lisnowo
Kolno	Lisówko
Komierowo	Lubań
Koneck	Lubawa
Konojady	Lubichowo
Kopytkowo	Lubicz
Kornatowo	Lulkowo
Koronowo	Luszkówko
Kowal	Luzino
Kowalewko	Łabiszyn
Kowalewo Pomorskie	Łagiewniki
Krajenki	Łasin
Krąg	Łązyn
Krojanty	Łebieńska Huta
Królikowo	Łobżenica
Krzywosądz	Łochowo
Książki	Łopatki
Księżte	Łubiana
Kurkocin	Łukowo
Las Balczewski	Łyniec
Las Witnik	Malenin
Lasy Kaliskie	Mała Klonia
Lembarg	Małe Czyste

Małe Łunawy	Nowe Dobra
Małe Walichnowy	Nowe Miasto Lubawskie
Małki	Nowy Młyn
Małkowo	Nowy Świat
Mały Komorsk	Nowy Wiec
Mały Mędomierz	Obielewo
Marusza	Olek (gm. Łysomice)
Mazowsze	Oleszyce
Mełno	Orle (gm. Liniewo)
Mestwinowo	Osie
Mgowo	Osieczek
Michelin	Osieczna
Mirotki	Osiek
Młyniec	Osiek Wielki
Mniszek	Osielsko
Mochle	Osówiec
Morzeszczyn	Ostromecko
Najmowo	Ostrów Świecki
Nakło	Paparzyn
Nawra	Papros
Nicponia	Parchanie
Nielub	Parowa Płutowska
Nieszawa	Parski
Niewieścín	Partęczyny
Niezurawa	Pastwiska
Nieżywięc	Paterek
Nogat	Pelplin
Nowa Chełmża	Pępowo
Nowa Karczma	Piaśnica
Nowa Tuchola	Piece
Nowa Wieś (gm. Jabłonowo)	Piecki
Nowa Wieś Wielka	Pieńki Królewskie
Nowaczkowo	Pińczata

Piotrków Kujawski	Reszki
Piotrowo	Robakowo
Pluskowęsy	Rogóżno
Płonkowo	Rokocin
Płutowo	Rotembark
Pniewite	Rozstrzębowo
Podlaski	Rożniaty
Podwiesk	Ruda (Rudy)
Pogódki	Rudzki Most
Pokrzydowo	Rumia
Polichno	Rusinowo
Połączyno	Rynarzewo
Pomiczyno	Rypin
Pomiczyńska Huta	Rytel
Prądocin	Rywałd
Przedbojowice	Rzęczkowo
Przetoczyno	Sadki
Przęsławice	Salno (gm. Gruta)
Przodkowo	Sarnowo (gm. Stolno)
Przyłęki	Serock
Puck	Sędzin
Raciniewo	Sępólno Krajeńskie
Radojewice	Silno
Radomice	Sipiory
Radzicz	Sitno
Radziejów	Skarbiewo (gm. Koronowo)
Radzim	Skarszewy
Radzim Zaremba	Skępe
Radzyń Chełmiński	Skibice
Rafa	Skórcz
Rajkowy	Skrwilno
Rak (Las skrwileński)	Słońsko
Reskowo	Słup Młyn

Słupówek	Tupadły (gm. Kcynia)
Słupówko	Turlejewo
Smogorzewo	Twardy Dół
Solec Kujawski	Uciąż
Somonino	Wabcz
Sośno	Wałdowo
Srebrnica	Wałdowo Szlacheckie
Stara Ruda	Wałownica
Stare Błonowo	Warlubie
Starkowa Huta	Warszewice
Starogard Gdański	Wąbrzeźno
Starogród	Wądzyn
Strych	Wąglkowice
Subkowy	Wejherowo
Sumówko	Weronika
Swarzewo	Węgrowo
Szadłowice	Wętfie
Szczepanki	Wichrowice
Szczutki	Widoń
Szpegawsk	Wielka Klonia
Szubin	Wielka Wieś
Szumiąca	Wielkie Lniska
Świecie n. Osą	Wielkie Łunawy
Świecie n. Wisłą	Wiewiórki
Świekatowo	Więcbork
Świerkocin	Witowice
Targowisko	Władysławowo
Tczew	Włocławek
Terespol	Wnorze
Toruń	Wola
Tryszczyń	Wolental
Trzcina	Wrocki
Tuchola	Wycinki

